
Pázmány Law Working Papers
2011/15

Bertényi Iván: Államcímerünk pajzson kívüli alkotó elemei

Pázmány Péter Katolikus Egyetem / Pázmány Péter Catholic University
Budapest

<http://www.plwp.jak.ppke.hu/>

Bertényi Iván: * Államcímerünk pajzson kívüli alkotó elemei

Kumorovitz L. Bernát emlékének

A teoretikus heraldikai felfogás szerint a címer legfontosabb, nélkülözhetetlen alkotó eleme a pajzs. A pajzson kívüli tartozékokat a heraldikai kézikönyvek másodlagosnak, elhanyagolhatónak tekintik, és csak a címerpajzs bemutatása után külön fejezet(ek)ben tárgyalják.¹ Ugyanakkor a valóságban ezek az elemek végigkísérik a címerhasználat történetét, ráadásul az „élő heraldika” korában ugyanazon ábrázolások esetenként hol címerpajzsban, hol azon kívül tűnnek fel. Erre a legjobb példa fővárosunk címerének a középkori története. Buda 1292. évi kettős pecsétjének az előlapját csak a hétszer vágott pajzsot (kívül) övező szőlőindák és a sisak nélkül sisakdíszként szereplő, indákon függő három szőlőfürt különbözteti meg az Árpád-ház családi címerétől, míg a háromtornyú vár a hátlapon, címerpajzs nélkül szerepel a pecsétmezőben. (1. ábra)² Az ugyancsak a XIII. században bevezetett és a XVI. századig rányomottan használt kisebb pecsét a királyi címerből származó hétszer vágott pajzs fölött a háromtornyú falrészletnek csak a két szélső tornyát szerepelteti a pajzs felső szegélyén, a sisakdísz helyén. (2. ábra)³ A középkor végén kőbe vésték a budai város címer kétféle változatát is. A (fővárosunk mai címerében is Budát szimbolizáló) tornyok most már a címerpajzsba kerültek. Az egyik címerváltozat a vágásos címer hétszer vágott alsó mezeje fölött itt is csak két tornyot mutat (3. ábra), a másik viszont elhagyja a királyi címer sávozatát, s a korábban a pajzson kívül szereplő tornyok (a hozzájuk tartozó falrészlettel és nyitott kapuval) most már az egész címerpajzsot elfoglalják.⁴ A budai címer középkori alakulása során tehát a tornyok ábrái a pajzs nélküli pecsétből a pajzs felső szegélyére, majd a címerpajzsba kerültek. A XIII. század végén még a pajzsot övező szőlőindák és a felső szegélyen látható szőlőfürtök ugyanakkor eltűntek.

Most nézzük meg, találhatók-e pajzson kívüli, ugyanakkor a címerhasználattal kapcsolatba hozható elemek államcímerünk történetében. Hangsúlyozzuk, hogy e helyen nem kívánunk belebocsátkozni a magyar államfogalom kifejlődésének sokat vitatott kérdéseibe. Röviden tehát: a történészek körében már régóta kialakult konszenzust követve jelen áttekintésünkben Szent István korától kezdve magyar államról beszélünk és a magyar királyi címert már megjelenésétől államcímernek tekintjük. A címerpajzsokra került ábrázolásoknak bőséges irodalma van, ezért ezekre most nem térünk ki. Minthogy igen nagy időszakot, több mint nyolc évszázadot kell áttekintenünk – főleg a középkort követő időszakban – nem törekedhettünk a teljességre. A „hivatalos” címerhasználatra összpontosítottunk. A díszítő funkcióban szereplő címerek pajzson kívüli alkotó elemeit csak esetenként vehettük figyelembe.

---

* Professor emeritus, ELTE BTK.

¹ D.L. Galbreath – Léon Jequier: Manuel du blason. Spes, Lausanne 1977. 173-216. p. Georg Scheibelreiter: Heraldik. R. Oldenburg Verlag, Wien, München 2006. 112. p.

² Kubinyi András: Buda város pecsétjének kialakulása. In: Tanulmányok Budapest Múltjából XIV. Budapest, 1961. (a továbbiakban: Kubinyi, 1961.) 1-2. kép.

³ Kubinyi, 1961. 7. kép.

⁴ Kubinyi, 1961. 8. és 26. kép. A budai címer részletesebb történetéhez v.ö. még Kubinyi András: Az államcímer elemei középkori városaink címerében. In: Ivánfi (Jancsik) Ede: A Magyar Birodalom vagy Magyarország s részeinek címerei Pest, 1869 reprintje 1989, Függelék 137-142. p. Bertényi Iván: Címerpajzs szereplő és pajzson kívüli ábrázolások: Buda város középkori címerpajzsa és annak külső díszei. In: Erdei Györgyi – Nagy Balázs (szerk.): Változatok a történelemre. Tanulmányok Székely György tiszteletére. Budapesti Történeti Múzeum – ELTE BTK Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történeti Tanszék /2004/ Monumenta Historica Budapestensia XIV. 203-208. p.

Tekintsük át vázlatosan, milyen pajzson kívüli elemekkel találkozunk a magyar királyok jelvényein. A III. Béla (1173-1196) pénzén (4. ábra)⁵, a pajzs felső szegélyén látható B betűt semmi esetre sem tekinthetjük a pajzshoz tartozó sisakdísznek, inkább a király nevét feltüntető felirat részének. Hasonlóképpen nem láthatunk heraldikai külső díszeket Imre király (1196-1204), II. András (1205-1235) (5. ábra) vagy IV. Béla (1235-1270) (6. ábra) aranybulláin.⁶

Az Anjou uralkodók alatt többféle pajzson kívüli elem jelenik meg. Károly Róbert (1308-1342) 2 felségpecsétjének a hátlapján egy-egy hasított 1. mezejében liliomokkal behintett, 2. mezejében sávozott címerpajzs, a pajzs felső szélén szabadon álló kettős kereszt látható. (7. ábra)⁷ A pajzs felső szegélyén álló kettős keresztet sisak nélküli sisakdísznek tekinthetjük. (A címerpajzs mesteralakját ismétli meg.) Érdekesebb az 1331 és 1342 között használt 3. felségi pecsét (8. ábra). Itt a sisakdísz helyen a kettőspecsét előlapján szereplő, Anjou-liliomokkal behintett és sávozott (hasított) címerpajzs áll, a pajzs két oldalán pedig 1-1 egyfejű sárkány pajzstartó látható.⁸

Az Anjouk többször használt struccfej sisakdíszre Nagy Lajos király (1342-1382) titkos pecsétjén a döntött pajzs felső sarkára helyezve jelenik meg.⁹ Színes ábrája ténylegesen használt sisakdíszként látható Károly Róbert 1330. évi Basarab román vajda ellen indított szerencsétlen hadjáratának az illusztrációján (9. ábra) a Képes Krónikában.¹⁰ A pénzekon már korábban, a XIV. század derekától előszeretettel ábrázolt csatabárdos, országalmás Szent László-alak, Mária királynő (1382-1395) felségi pecsétjének a hátlapján tűnik fel a pajzs felső szegélye felett egyszerre sisakdíszként és pajzstartóként is értékelhető szerepkörben. (10. ábra) A pajzsot két oldalt egy-egy patkót harapó strucc pajzstartó is környezi. További érdekesség a pecsét mezejében az egész címer köré helyezett négy karéjú keretet fent tartó 2, kiterjesztett szárnyú angyal. alul 2 sárkány. Ezeket (mivel közvetlenül nem érintkeznek a pajzzsal) klasszikus értelemben nem tekinthetjük pajzstartónak. Mindazonáltal figyelni kell rájuk, mert az angyal pajzstartók később feltűnnek és még a modern korban is (1946-ig) szerepelnek államcímerünk történetében.¹¹ De megjelenik az Anjou- korban az államcímerünk történetét napjainkig kísérő, pajzsra helyezett korona is. (11. ábra) A fia mellett társuralkodói jogokat gyakorló Erzsébet anyakirályné lengyel ügyekben használt pecsétjének magyar-lengyel címerpajzsai fölött nyílt korona látható.¹²

Mit szimbolizálhattak a bemutatott pajzson kívüli elemek Anjou kori heraldikánkban? – Írásos magyarázat helyett csak a korabeli eszmetörténetből merített általános ismeretekre támaszkodhatunk. A korona a XIV. században feltehetően az égietől eredeztetett királyi hatalom szimbóluma lehetett. A kortárs Képes Krónika miniátora a Salamon király (1063-1074) és a vele szemben álló Géza valamint László hercegek összecsapása előtt megfest egy jelenetet, amely a két herceget ábrázolja. László látomásában egy égből leereszkedő angyal koronát helyez Géza fejére (12. ábra), amit aztán úgy értékel, hogy az övék lesz a győzelem. S valóban, a mogyoródi csatában a hercegek vereséget mérnek Salamon csapataira és ezzel

⁵ III. Béla emlékezete. Válogatta Kristó Gyula, Makk Ferenc, Marosi Ernő. Magyar Helikon, 1981. 14/1. ábra

⁶ Bertényi Iván: Magyar címertan. Osiris 2003(A továbbiakban: Bertényi 2003.). 65. p. 64 – 66. ábra.

⁷ Marosi Ernő, Tóth Melinda, Varga Livia (szerk.): Művészet I. Lajos korában. Katalógus. MTA Művészettörténeti Kutató Csoport. Budapest, /1982./ (A továbbiakban: Művészet...) 42. p. A 30. számú pecsétet 1323 és 1330 között használták.

⁸ Művészet, 16. tábla, 32. szám

⁹ Művészet,147. p.42.szám, ill. 19. tábla, 42.szám. Már Károly Róbert garasán is előfordul Művészet. 23. tábla,65.szám.

¹⁰ Képes Krónika. Hasonmás kiadás. Magyar Helikon Könyvkiadó, Budapest, 1964. 143. p.

¹¹ Művészet, 150-151. p. 56. szám, ill. 21. tábla. E. Marosi: Der grosse Münzsiegel der Königin Maria von Ungarn. Zum Problem der serialität mittelalterlicher Kunstwerke. – Acta Historiae Artium XXVIII. /1982./ 3-22.

p.

¹² Művészet, 144. p. 35. szám, ill. 17. tábla

Géza megszerzi a királyságot.¹³ Így elképzelhető, hogy a pajzsra helyezett korona és az angyal pajzstartó egyfajta, az égiektől származó királyi hatalomra utalhat. A sárkány pajzstartó jelentése bizonytalanabb. Lehet, hogy a legyőzött (legyőzendő) gonoszt szimbolizálja. Még problematikusabb a patkót harapó strucc szimbolikája. Jelentésére született egy olyan szellemes magyarázat, amely a tartományurak Károly Róbert kori megtörésével hozza összefüggésbe. Egy régi hiedelem szerint ugyanis a strucc megeszi a lovat. Már elfogyasztotta a tartományurakat szimbolizáló lovat az óriási madár, csupán a patkó marad a szájában.¹⁴ Elbizonytalanítja azonban ezt a magyarázatot, hogy külföldön számos, patkót harapó struccos címer maradt fenn a középkorból (köztük városcímerek is), amelyek nem hozhatók kapcsolatba Károly Róbert és a magyar oligarchák összecsapásával.

A lovagkirályként tisztelt Szent László kultusza különösen a litvánok elleni háborúk idején terjedt el Magyarországon. Igen gyakran szerepel pénzekben, templomi freskókon.¹⁵ A középkori szokások szerint sem a korona, sem a sárkányos, angyalos, vagy a lovagkirályt megjelenítő pajzstartók, sisakdíszek használata nem állandósult, bár többük később visszavisszatér. Miként a királyi, (ország)címer is folytonosan változott, a pajzson kívüli alkotó elemek is csak esetlegesen tűntek fel, nagy részük hamarosan feledésbe is merült.

Zsigmond (1387-1437) első, kettős pecsétjének a hátlapján kettős keresztos címere sisakdíszként egyfejű sast, pajzstartójaként öt (egyfejű) sárkányt tüntet fel (13. ábra).¹⁶ De előszeretettel ábrázoltatja a pajzs körül tekeredő sárkányt – az általa alapított Sárkány-rend jelvényét – másik címerváltozatában (14. ábra), a sávozott mezőt családi címere sasával együtt feltüntető jelképén is.¹⁷

V. László (1440-1457) (15. ábra), miként utóda, I. Mátyás (1458-1490) szívesen alkalmazott koronát címerpajzs felett. Mátyás könyvtára tulajdonost jelző (possessor) és díszítő funkciójú címerein egyaránt szerepeltetett angyal pajzstartókat (16. ábra). V. László kisebb pecsétjén jobbról-balról egy-egy sasfej tűnik fel pajzstartóként. II. Ulászló (1490-1516) is angyalos pajzstartójú, címergyűrűvel övezett címerű pecsétet használt. (17. ábra)¹⁸

A Habsburgok trónra léptével jelképük, a sas négy évszázados szerephez jut hazánk címertörténetében. I. Ferdinándnak.(1526-1564) még a bátyja viseli a német-római császári címet, a magyar királyi öcs csak az 1. fejű (azaz a királyi) sas mellére helyezi (a más országok, tartományok címergyűrűjétől övezett) magyar címet.(18. ábra)¹⁹ A sas egyszerre kap

¹³ Képes Krónika, 1964, 83. p.

¹⁴ Vajay Szabolcs: A sisakdísz megjelenés e a magyar heraldikában. – Levéltári Közlemények XL (1969.) 279-287. p.

¹⁵ Bertényi Iván: Szent László kultuszának Anjou-kori történetéhez. Századok, CXXX (1996) 985-989. p.A sisakdíszként a pajzs felső szegélyére helyezett királyi (akkoriban kialakuló országos) címer, címerpajzs szimbolikáját (a díszítő funkció kívül) jelenleg nem tudjuk megfejteni. Minthogy királyi felségpecséten fordul elő, semmi esetre sem utalhat fővárosra, mint Buda 1703 október 23.-i kelettel I. Lipót (1657-1705) király által kiállított címeres levelében. (ott"supra scutum...aliud scutum rotundum vera et gemina mentionati Regni nostri Hungariae Insignia,praecipuos utpote Quatuor Fluvios et ex viridi Tricolle Corona aurea redimito, praeeminentem auream duplicem crucem continens, et Caput sive Metropolim Regni ipsam civitatem BUDENSEM designans...")- Buda szabad királyi főváros címeres kiváltságlevele nagy titkos függőpecséttel. Szerkesztette és az ismertetőt írta Dr.Csáky Imre. Híd Marketing és Térképészeti Kft. Budapest Főváros Levéltára. Budapest, 2000. 34. p. (Facsimile VII.folio,r.= 13. p.)

¹⁶Beke László, Marosi Ernő, Wehli Tünde (szerk.:) Művészet Zsigmond király korában 1387-1437.II. Katalógus Budapest, 1987. (a továbbiakban: Művészet II.) 18. p.Zs.4.szám.

¹⁷ Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon (1387-1437) Gondolat.1984.192-193. p.közi 3.fényképes oldal 1.kép.A sárkány testén kis, kettős keresztos címerpajzzsal: Művészet II. 444. p. T 36.szám.Magyar-cseh címeres kályhacsempe koronás, zárt sisakkal, felette a cseh uralkodói címeren gyakori tollas sisakdíszszel – Művészet II. 432. p. T4. szám.

¹⁸ Wien, Staatsarchiv, Boh. 19.01.1454. Kumorovitz L. Bernát pecsétmásolat gyűjteménye. BTM 60.2033. Mátyás 5 lombú pajzskoronás pecsétje Wien, Staatsarchiv,11.09.1487. Kumorovitz pecsétmásolat gyűjteménye.

¹⁹ Kumorovitz L.Bernát: A magyar közép- és nagycímer kialakulása. - Levéltári Közlemények XXXV.(1965) (a továbbiakban Kumorovitz 1965) 213. p. ábrája: 226-227. p. közti 2. ábra.

pajzstartó és sisakdísz szerepet is a pajzs felső szegélye fölötti helyzetében. A későbbi, Német – Római Császárság uralkodói címét és címerét viselő, egyben magyar király Habsburg uralkodók a kétfejű sas mellére helyezték címereiket. Az egyre bővülő számú tartományi címert olykor a pecsét középső pajzsát körülölelő címergyűrű pajzsain ábrázolták, máskor több pajzsot helyeztek egymásra, illetve az egyes pajzsokat osztották annyiszor, hogy valamennyi országuk, tartományuk címere ráférjen.²⁰ Az egyes tartományok igazgatása során használtak a Habsburg uralkodók (illetve a nevükben eljáró szervek) olyan pecsétet is, amelyek csak egy-egy ország, tartomány címerét ábrázolták. A XIX. század elején a Német – Római Császárság helyébe lépő Osztrák Császárság címerében I. Ferenc (1792-1835) nagy pecsétjén két angyal pajzstartó tartja a kétfejű osztrák császári sasos alappajzsot, amely középpajzsot, boglárpajzsot, sőt szív-pajzsot is feltüntet, benne hazánk címerével. (19. ábra)²¹

A magyar címernek a sas mellére helyezését egyébként már az 1550. évi XLVIII. törvénycikk is előírja.²² Az 1723. évi XCVIII. törvénycikk az akkor megalakított Magyar Királyi Helytartótanács számára rendeli el az uralkodó címerének sassal megjelenített használatát.²³ A magyar Szent Korona (többnyire pontatlanul ábrázolva) szintén gyakran szerepel a Habsburg uralkodó pecsétjein is. Példaként a „kalapos király” II. József (1780-1790) Magyarország középcímerét megalkotó²⁴ bírói (kisebb) pecsétjét említjük meg. (20. ábra) A kétfejű, császári koronával díszített sas pajzstartó mellén az alappajzs a társországok, illetve melléktartományok címereit tünteti fel, a szív-pajzsban látható magyar címer felső szegélyén a Szent Korona nyugszik.²⁵

Az 1848.-i forradalom idején a magyar kormány a koronás kiscímert használta. Republikánus körök azonban már a bécsi udvarral való szakítástól kezdve királyi szimbólumot láttak benne. Táncsics Mihály lapja, a Munkások Újságja 1848 októberében címlapján máglyán égeti el a Pragmatica Sanctio cserfaággal és olajággal díszített koronás példányát. Miután pedig 1848. december 2-án a bécsi kormánykörök puccsal lemondatták V. Ferdinánd királyt (1835-1848) és a fiatal Ferenc Józsefet (1848-1916) ültetik a trónra, a Márczius Tizenötödike c. újság előbb „félárbócra” (a címer sarkára) helyezi a Nemzeti Színház műsorhirdetményén szereplő címer koronáját, majd teljesen eltávolítja. (21. ábra)²⁶ A Függetlenségi Nyilatkozat (1849, április 14.) után lombkoszorú került a Szent Korona helyére, de egyéb díszítéssel is használták a korona nélküli pajzsot. (22. ábra)²⁷ A korona nélküli kiscímert tekintették később (1918/19-ben és 1946/49-ben) is hazánkban köztársasági címernek. Pedig a nemzetközi használatban a címerpajzs feletti korona a szuverenitás szimbóluma is lehet. A világ legrégebbi köztársasága, San Marino 1862-ben ilyen értelmezésben tett koronát címerpajzs felső szegélyére.²⁸

²⁰ V.ö. Otto Posse: Die Siegel der deutschen Kaiser und Könige. I-V. Dresden, 1909-1913. Kumorovitz, 1965. 212-215. p.

²¹ Kumorovitz, 1965. 221. p., illetve 226-227. p. közti 15. ábra.

²² Dr. Kolosvári Sándor és dr. Óvári Kelemen (ford.) Magyar Törvénytár (a továbbiakban MTT) 1526-1608. évi törvényzikkék. Franklin Társulat, Budapest, 1899. 284-285. p. Fordítási hibájakat kiigazítja Kumorovitz, 1965. 216.. p. Erre a törvénycikkre hivatkozik Kaunitz herceggel folytatott címervitájában 1766-ban gr. Esterházy Ferenc magyar kancellár. Kumorovitz, 1965. 217. p.

²³ MTT IV. 1657-1740. Budapest, 1900. 642-643. p.

²⁴ Kumorovitz, 1965. 214-215. p.

²⁵ Kumorovitz, 1965. 226-227. p. közti 11. ábra.

²⁶ Kumorovitz, 1965. 229. p., Bertényi Iván: A magyar korona története. Kossuth Könyvkiadó 1986. (Harmadik, bővített kiadás) 128-129. p. közti 5. fényképpoldal, 139. p., 165-167. p.

²⁷ A belügyminiszteri pecsét 1849-ből, Kumorovitz, 1965. 226-227. p. közti 32. ábra

²⁸ „uso della corona „chiusa” simbolo della sovranita, terminata con una grossa perla ed una croce sopra” – Arnolfo Cesare d’Ardea: Storia araldica i diritto nobiliare nella repubblica di S. Marino. In: Genealogica et Heraldica, Lisboa 1986. Actas de 17-o Congresso International das Ciencias Genealogice a Heraldice. Lisboa, 1989. 17. p.

Ezzel el is érkezünk címertörténetünk utolsó másfél századához. Az 1848. évi XXI. törvénycikk csak annyit mond ki, hogy a „nemzeti szín és az ország czímere ősi jogaiba vissza állítatik”, és hogy minden középületknél és közintézményeknél a nemzeti lobogó és az ország címere használtassék,²⁹ arról azonban nem intézkedik, milyen pajzson kívüli külső jegyekkel díszítsék a magyar kis- és középcímert. Talán ennek is tudható be, hogy 1867 után címerünk – az 1918-ig mindig szereplő Szent Korona mellett – három különböző változatban is megjelenik.

A Magyar Történelmi Társulat által kiküldött bizottság (Ipolyi Arnold, Rómer Flóris és báró Nyáry Albert) javaslata szerint „a pajzsot két oldalról telamonok gyanánt két álló angyal tartja”³⁰ Ezt a címert írja elő az 1895. évi 3755. számú, október 11-én kelt címerrendelet is, lehetővé téve a cserfaág-olajág cartouche használatát. Ezzel szemben a Budapesti Közlöny címlapja 1895-ben és az 1896. június 20-i (146.) számig mégis a jelenlegi államcímerváltozattal azonos, pajzstartó és cserfaág-olajág nélküli címert tüntet fel. A nem hivatalos rész hirdetései közt többször szerepel díszítésként cserfaággal-olajággal ábrázolt kiscímer. Az angyal pajzstartós középcímer (23. ábra) és kiscímer használatát előíró újabb miniszterelnöki rendelet³¹ lehetővé teszi a pajzsot jobbról-balról kísérő cserfaág-olajág (24. ábra) használatát is. A kétféjű sasos pajzstartók 1867 után az Osztrák – Magyar Monarchia közös címerének az osztrák címerfelébe „vonultak vissza”. Az 1916. évi XV. törvénycikk ezt (a pajzstartók nélküli) alul az 1723. évi Pragmatica Sanctio kulcsszavait szalagon feltüntető címerváltozatot írja elő. (25. ábra)

Röviden összefoglalva tehát 1867 és 1918 közt a pajzstartó nélküli, a két angyal pajzstartós és a cserfaággal-olajággal övezett magyar címerváltozat is előfordul. Ráadásul nemcsak a gyakorlat, hanem a jogszabályok is megengedőek: párhuzamosan többféle címerváltozat közül lehet választani. (a kis- és középcímer alkalmazásának a lehetőségeiről – nem tartozván témánkhoz – most ne essék szó.)

Az 1918. évi őszirózsás forradalom által kikiáltott „Magyar Népköztársaság” címere abban tért el az addig használt állami kiscímertől, hogy a címerpajzson nyugvó királyi koronát és a hármashalom középső részén látható nyílt koronát – királyi szimbólumnak tekintve őket – elhagyta. A rendelet előírása szerint „pajzstartó alakoknak, a címerpajzsot övező lombdísznek, vagy a köztársasági államformához illő egyéb ízléses díszítésnek az alkalmazása szabad, de nem kötelező.” A továbbiakban a Károlyi Mihály miniszterelnök által aláírt rendelet részletesen taglalja, miképpen kell az addig használatos címeres ábrázolásokról, tárgyakról a koronát eltüntetni.³²

Az 1919. évi Tanácsköztársaság rövid fennállása alatt nem foglalkozott hivatalosan a címerkérdéssel. A Horthy korszak „király nélküli királysága” az I. világháborút megelőző időszak heraldikai hagyományait folytatta. A II. világháború végén német segítséggel hatalomra kerülő Szálasi Ferenc és hungarista mozgalma a koronás kiscímert használta, de alája H betűt és nyíl végű keresztet („nyilaskeresztet”) helyezett.

Az angyalok tartotta koronás kiscímert használta a Debrecenből Budapestre költöző Ideiglenes Kormány. 1946. február 1-jén kikiáltották a köztársaságot. A hivatalos lap, a Magyar Közlöny ezután még több mint negyed évig az angyal pajzstartós, Szent Koronát feltüntető kiscímerrel a címlapján jelent meg. (június 4-ig) 1946. június 6. és november 30.

---

²⁹ Kumorovitz, 1965. 226. p.

³⁰ Századok, IV. (1870) 190. p.

³¹ 3970/1915. M.E. sz. rendelet, Budapesti Közlöny, 1915. november 6.

³² A Magyar Népköztársaság kormányának 5746/1918. M.E. sz. rendelete a köztársaság címeréről és az állampecsétről. Budapesti Közlöny, 1918. (274.sz.) november 29. 5. p.

közt címer nélkül jelent meg a Közlöny, végül 1946. december 1-jétől 1949. augusztus 18-ig (az akkoriban Kossuth címernek nevezett) korona nélkül, cserfaág-olajág cartouche-sal.³³

Az 1949. augusztus 20-i alkotmányban (1949. évi XX. tv.) megállapított „rákosista címer” oly mértékben antiheraldikus volt, hogy külső tartozékairól érdemben nem lehet beszélni. Az 1957-es Kádár-korbeli címer (26. ábra) a nemzeti jelleget túlhangsúlyozó címerpajzsa ellenére minden magyar heraldikai hagyományt nélkülöz, hiszen a sisakdísz helyén ábrázolt ötágú vörös csillagja, a pajzsot övező kék mező, az arra bocsátott arany sugarak, a nemzeti és vörös szalaggal átkötött búzakoszorú az 1949 előtti magyar heraldikában nem fordulnak elő.³⁴

Az 1989-1990-es címerviták a Szent Koronát feltüntető, illetve a koronátlan kiscímer körül zajlottak. Miután bebizonyosodott, hogy a korona nem ellentétes a köztársasági államformával (több köztársaság címerében is szerepel, szuverenitás szimbólum), az 1990. évi XLIV. törvény végül a pajzstartók és cartouche nélküli koronás kiscímer államcímerré emelését választotta.

A most készülő alaptörvény hű marad az utolsó másfél évszázad címerfejlődéséhez akár az angyalos pajzstartójú, akár a cserfaággal-olajággal kísért pajzsú, akár a csak címerpajzsot feltüntető (Szent) koronás kiscímert választja. Az 1915-i címerrendezés példájára hivatkozva az sem látszik idegennek a magyar heraldikai hagyománytól, ha nemcsak egy címer használatát írja elő, hanem több címerváltozat közül való választás lehetőségét is deklarálja. A csak tölgyfaággal kísért címerpajzsnak nincs magyar heraldikai hagyománya!

---

³³ Föglein Gizella: A Magyar Köztársaság állami címere. Levéltári Közlemények LXII. (1991.) 3-7. p. Bertényi 2003. 78-79. p.

³⁴ Bertényi 2003. 79. p.

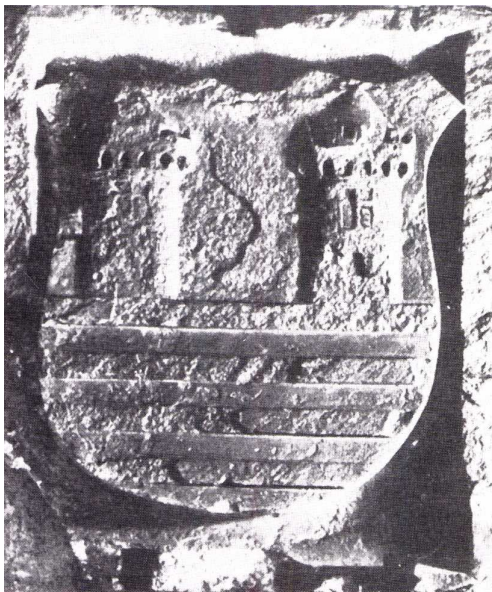

1. ábra

2. ábra

3. ábra

4. ábra

5. ábra

6. ábra

7. ábra

8. ábra

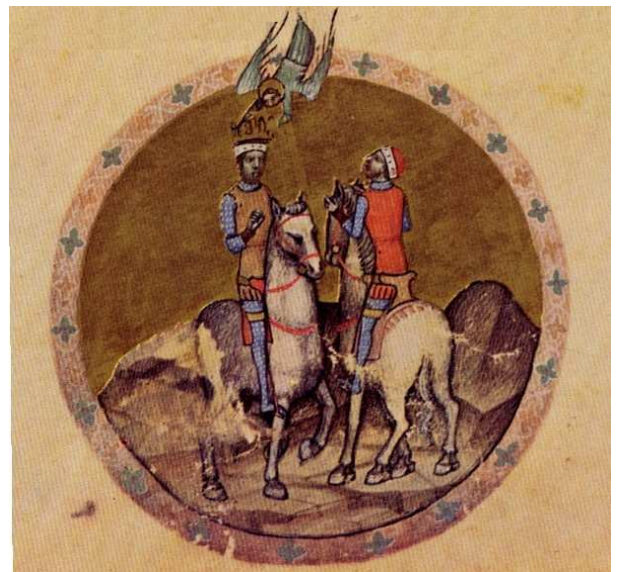
9. ábra

10. ábra

11. ábra

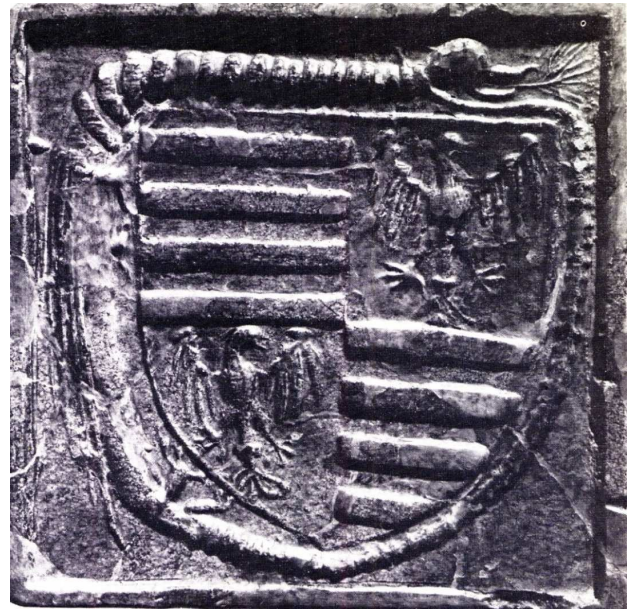

12. ábra

13. ábra

14. ábra

15. ábra

16. ábra

17. ábra

18. ábra

19. ábra

20. ábra

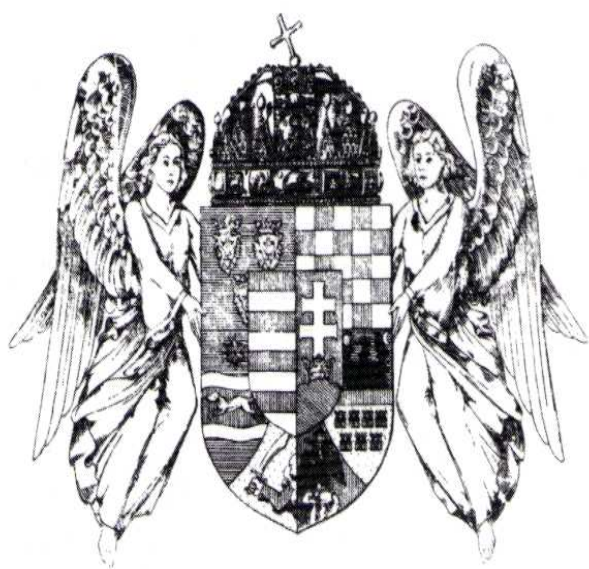

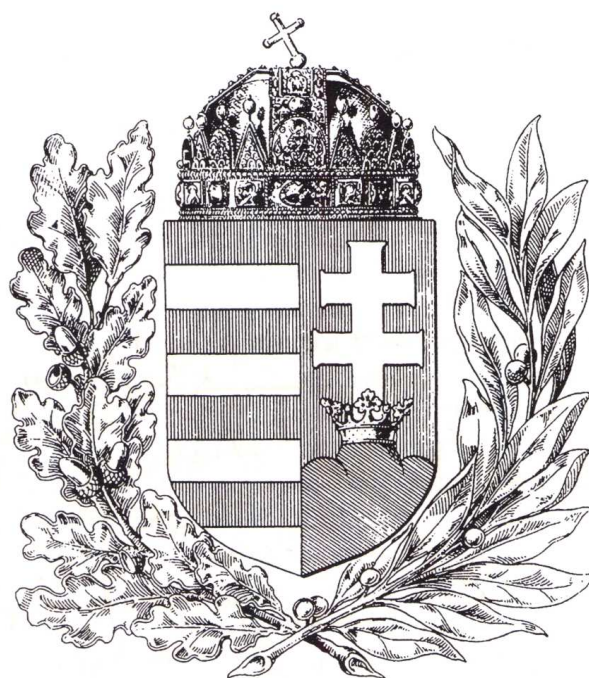
21. ábra

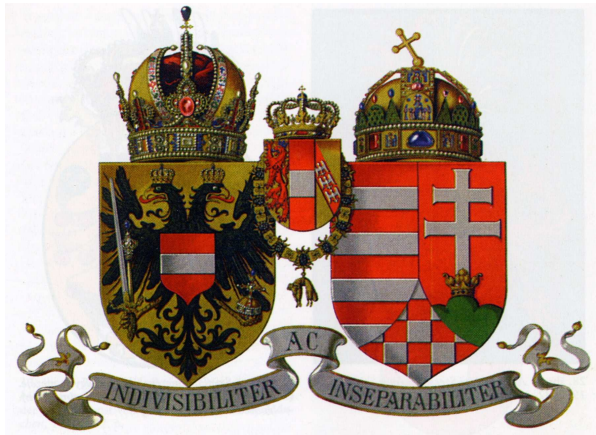
22. ábra

23. ábra

24. ábra

25. ábra

26. ábra